

NASTAVAK SAVA PETROVIJ 3

I sad smo se mi dogovarali kuda }emo i {ta }emo. Dat je predlog da nas ne bi bilo puno u grupi, da se podelimo u gurpe od ~etiri pet ljudi, pa da idemo svaki svojim pravcem kud misli da je najbolje. Tako je i bilo. Ali, u medjuvremenu su oni javili usta{ama koji su bili u Ko{tarici, u U{ticama preko, tako da su oni nas u toj {umi opkolili i od moje grupe nas ~etiri koliko je bilo, dvojicu su jo{ ubili. Jer smo mi bje`ali pa smo stali, i kad smo videli da smo opkoljeni, bila je jedna velika poljana, bli`e Mlaki, to je bilo sve zaraslo u korovu, i nas ~etiri smo po~eli da be`imo i kad smo videli da }e nas pohvatati ja i ovaj {to sam pri~ao, Stojakovi} Rajko se zavu~emo u jedan grm, jednu ostrugu. I sad ne sme{ da se digne{, jer }e nas pobiti. Ova druga dvojica, jedan je bio Stevo stolar, iz Srema, a drugi je bio musliman, Bosanac iz Banjaluke, i oni su prema nama i{li i pribli`avali se sve bli`e i bli`e, kad jedanput vi~u stoj, stoj, evo jednoga. Kad uhvati{e toga Stevu, stolara, on je ~ak bio vodja na{e grupe jer je on bio najstariji. Hteli su da ga zakolju, ali su odustali jer je naredjenje da se svi vode natrag u logor, a to je jo{ gore nego da ga ubiju. I tako njihov zapovednik komanduje sve dobro pregledati ima li jo{ tu nekih. U medjuvremenu, digne se onaj mladi} i po~ne be`ati, preko poljane. I njega u be`anju ubiju. Vikali su gotov je, gotov, tra`ite mora biti jo{. Ja i Rajko smo ostali u grmu. I oni su po{li prema nama, ja ne znam kako bi to bilo, kako da objasnim ~ovek taj usta{a je bio dva metra od nas, od tog grma. I ja njega vidim, sad samo da se di`emo. S obzirom da sam ja imao otrova u d`epu, ja sam izvadio i odvrnuo fla{icu, a ovaj mene pita Rajko, {ta ti je to Savo, ka`em otrov, on ka`e, brate ostavi i meni malo. I dok smo mi tako kombinovali ako viknu da se di`emo, ja }u popiti. Kad onaj vikne dalje, dalje, ovde nema nikoga. Da li je taj ~ovek nas video ili nije nas video ja to ne mogu re}i, ali ja sam ga lepo video i gledam ga u po o~iju gde prolazi tako dva metra od grma. I tako da su oni od nas ~etvorice dvojicu ubili i

jo{ tamo su isto vatali po {umi, i tako smo nas dva odatle krenuli, ali drugi dan, jer smo mi tu no} preno}ili, pa smo sutradan krenuli dalje i u samom Psunju nai{li na partizane.

[ta je Psunj?

- Psunj je planina. Nai{li smo na 21. Srpsku diviziju Petu brigadu. Pridru`ili smo se njima, a oni su nas slali da idemo ku}i, ono {to se pri~a da su partizani oslobodili Jasenovac to nije ta~no, jer mi smo se sami oslobodili. Oni su nakon pet dana do{li u Jasenovac. Kad smo do{li i tu umalo nismo izgubili glavu, to je pri~a za sebe. Nai{li smo na stra`are koji uop{te nemaju pojava {ta se de{ava u Jasenovcu, ne znaju {ta je Jasenovac. Nai{li smo na partizane iz Srbije, koji nisu znali ni za kaki logor, ka`u vi ste usta{e. I sva sre}a u nesre}i je bila u toj ~eti, to je bila jedna izvidja~ka ~eta na proplanku u {umi, nju smo prvo sreli, stra`ar nije pucao na nas, nego je rekao ajdete samnom do komesara. I dovede nas tamo i dabome, sjedite, odakle idete, ja ka`em, dobro, koga ste videli, gde ste videli, kako ono ide ispo~etka, jedan komesar nas ispituje, ka`e on meni ovako, najvi{e se meni obra}ao, jer ovaj drugi je bio mladji od mene, pita me, dobro odakle si. Ja ka`em da sam iz Slavonije, koliko je vama poznato ja }u vam re}i, ali ne znam ta li vi to mesto znate. Ajde ti samo meni pri~aj iz kog si mesta, odakle si. Ja ka`em da sam iz Djakova, a ovaj je bio iz Bosanske Gradi{ke, selo Vrba{ka, a ti mladi}u, ka`e ja sam iz Bosne tu preko. Dobro, ka`e, Djakovo je slobodno sad vi mo`ete i}i ku}i, ali }ete mi najpre ispri~ati sve {to ste videli, i ka`e jesi li ti ba{ iz samog Djakova, ka`em nisam ba{ iz Djakova, ve} sam iz jednog sela kraj Djakova. Kako ti se selo zove, ja ka`em selo Veliko Nabrdje, a Veliko Nabrdje, a, koga ti tamo poznaje{. Ka`em znate {ta ja poznam sve, ali ne znam da li vi poznajete. Pa, dobro kad ti tako pozna{ sve reci mi za jednoga Lazi} Milisava. Rekoh znam, to je druga ku}a od mene, ~ak smo mi i kumovi. Onda neki Sokolovi} Dragoljub, znam i njega. Ka`e, e, dru`e moj, budi sretan {to ste nai{li na mene, {to ste nai{li na ovu moju jedinicu, ina~e ko zna kako bi se to s vama

zavr{ilo, vi znate da danas usta{e be`e, da se presvla~e u civilna odela, da la`u, da ma`u, da ~ak stupaju u na{e jedinice, i pazite ovako kako je ispalo. Onda onaj ka`e znate {ta, to je susedno selo od mene, isto srpsko selo Hrkanovci, ja sam iz sela Hrkanovaca, ja ove momke poznam jer smo zajedno po kirbajevima i{li, tj. po crkvenim slavama. I ka`e on meni ovako ja sam 1941. godine proteran u Srbiju. Pa sam u Srbiji bio ne znam u kom mestu pa sam stupio u srpsku brigadu, srpsku jedinicu i tu sam komesar, da nisam ja ko zna {ta bi bilo s vama. I onda je on meni rekao ovako: Djakovo je slobodno, mi }emo vam dati propusnice pa }ete i{i od na{e komande do komande, a ja sam rekao znate {ta ja koliko znam selo je zapaljeno, izgorelo sve, otac, majka, stri~evi sve je pobito, ja i{o ku}i ne bi, ako mogu da ostanem u jedinici. Ali, {ta }e{ u jedinici da izgubi{ glavu, kad si izvuko glavu iz onog zla. Ja sam insistirao da ostanem i tako sam ostao u toj jedinici. To je bila Peta brigada 21. srpske divizije. I onda sam ja do{ao do mesta, do grada Pakraca, u Slavoniji. I nekome ne{to nije bilo jasno. Pozovu mene u komandu tamo, da me ne{to jo{ ispita. I pita me kao i ovaj, odakle sam, ko sam, {ta sam, kad sam do{ao u logor, i sve me ispita, ka`e dru`e od danas si slobodan ~ovek, na{e jedinice su oslobodile sve, ako ho}e{ idi ku}i, ako ne}e{ ostani u jedinici. Znate {ta, rekao sam to jo{ i prije, da ja ostajem u jedinici, moje je sve pobito, ja nemam ni oca, ni majku, ni ku}e, zapaljeno je sve, ja bih ostao. Ka`e, ne}emo mi tebe u brigadu, nego }e{ ti ostati u na{oj ~eti. A to je bila ~eta pri OZNI Prve armije. I onda mi ka`e idi dole i sve sa sebe baci, dobi}e{ uniformu, a ja imao taj otrov, pa ka`em, ja ovde imam ne{to i ne znam {ta da napravim s tim, pita me {ta je to, ja ka`em otrov, uvek mi je bilo `ao i dan danas `alim {to sam to bacio. On mi je rekao baci, to ti ne}e vi{e nikada trebati. I tako da sam ja o{ao u ~etu, dobio uniformu i oru`je i s njima sam bio sve do kraja rata i dok se nisam vratio 1945. godine i tu sam bio u Beogradu u Vojnoj akademiji.

[ta si radio u Vojnoj akademiji?

- Pa tu smo bili kao slu{aoci, nisam zavr{io Vojnu akademiju, ja sam se demobilisao 1946. godine. S obzirom da mi je sestra ostala nezbrinuta, zakon je dozvoljavao da se demobili{em i ja sam oti{ao ku}i.

^ime si se posle toga bavio?

- Pa, u selo sam do{ao na zgari{te. Bilo je sve zapaljeno, tako da od celog kapitala imao sam samo jednu vojnu uniformu, to mi je bilo sve. Onda sam ja opravio ku}u, u dvori{tu su ostale zgrade, {tale, to nije bilo izgorelo, a ku}a i napred sve je izgorelo. I tako da sam ja ostao tamo, osnovao porodicu, napravio ku}u i sve do 1963. godine sam `iveo u selu Velikom Nabrdu, bio sam poljoprivrednik.

Da li si ti postao ~lan Komunisti~ke partije?

- Ja kad sam do{ao u partizane, u jedinicu, s obzirom na moju biografiju, na moju pro{lost, mene predlo`e odmah kad sam do{ao u Beograd da me prime u SKOJ - Savez komunisticke omladine Jugoslavije. I ja sam to bio sve dok nisam do{ao natrag u moje selo 1946. godine, a onda sam na{ao jednu veliku zamerku, neka me izvine ko ho}e, da su to ljudi, kad sam se ja javio i video ko su, najlo{iji ljudi koji su bili u selu bili su ~lanovi partije. I ja sam rekao ja tu ne pripadam, i ja sam moje uverenje bacio i vi{e nikada se ni u koju partiju nisam upisivao, niti se politikom bavim, bilo mi je jako te{ko kad sam video ljude, kojina ne pripadam.

Ka`i mi, ti re~e da se jedno 450 Srba vratilo u selo?

- Da, a to su mahom bile `ene, deca iz Nema~ke koji su se vratili.

Da li se `ivot u selu obnovio za ovih 40, 50 godina?

- Nije to trajalo 40, 50 godina, to je trajalo do 1963. godine, a onda od 1963. godine armija je otkupila to selo moje za potrebe vojske, i kad su oni napravili procenu kakvu su napravili, mi smo dobili odredjenu sumu novca i ja sam kupio sebi ku}u u Osijeku, gde sam `ivio i radio sve do 1991. godine.

Gde si radio u Osijeku, po nekim malim fabrikama?

- Pa, radio sam ja u tvornici sokova, a onda sam pred sam kraj ve} radio u Tvornici piva, to je velika pivara bila.

Zna~i, ovako, toje bilo do 1991. godine, a {ta si od 1991. godine radio?

- Pa, znate, 1976. godine sam ja penzionisan, onda sam imao uslove za penziju, ali ukoliko nisu bili uslovi za penziju oni su to hteli da se re{avaju Srba pa ko god je imao neki uslov mogao je da ide u penziju. Ja sam se penzionisao. I onda sam se bavio prodajom obu}e na pijaci, privatno, s jednim obrtnikom imao sam zajedni~ki posao, do 1991. godine dok nije izbio konflikt izmedju Srba i Hrvata, e, s obzirom da su mene znali, moju pro{lost i Jasenovac, ja sam odmah po~eo da dobijam prete}e pozive telefonom no}u, danju, ako me sretne neki poznat ka`e, {ta }eka{, {ta ho}e{, sad }emo te zaklati, ako te nisu onda zaklali. evo ide Hercegovac sad }e vas poklati, kupi, se bje`i u Srbiju, tako da meni nije preostalo ni{ta drugo nego sam ja napustio sve i do{ao ovde gde i danas `ivim.

Kad si napustio Osijek?

- Ja sam Osijek napustio 30. 8. 1991. godine.

Jel tada bio rat izmedju nove dr`ave Hrvatske i jugoslovenske armije?

- Ne jo{ nije bio rat, ali se ve} pomalo ~arkalo. Jo{ mnogo ranije sam dobijao pretnje. I s obzirom da je bilo ferije, raspust, da deca nisu i{la u {kolu, a moja su unu~ad bila ovde u Beogradu, mi smo njih izvukli odande da ne gledaju tamo zlo, i tako da je sin bio tu s njima i on je javio meni i `eni mojoj iz Beograda da mi dodjemo ovde da budemo s djecom dok {kolska godina ne po~ne, jer se smatralo da }e to biti zavr{eno

Dobro Savo, ka`ete sin je oti{ao iz Osijeka na godi{nji odmor u Beograd, poveo je i decu, bile su ferije {kolske, a vi ste sa `enom ostali u Osijeku u leto 1991. godine, rat jo{ izmedju Jugoslovenske narodne armije i nove nezavisne Dr`ave Hrvatske nije jo{ po~eo, zvani~no. I, sin vas pozove iz Beograda da dodjete tamo?

- Da, sin mi javi ku}i nek ja i moja `ena dodjemo da budemo sa decom, ovde u Beogradu, jer ja ovde imam i sestru kod koje smo bili sme{teni, sestru od tetke. Oni su bili tu i deca su bila tu. I ja i `ena dodjemo ovde i tu ostanemo s decom, sin i snaja se vrata nazad u Osijek.

[ta je radio u Osijeku?

- Sin je bio {ef u mehani~koj radioni u transportno preduze}a "Panonija". I tako da se on vratio sa svojom `enom u Osijek a ja i `ena smo ostali ovde u Beogradu s unucima s tim da bi malo sa~ekali dok se to smiri, kad {kolska godina po~ne, s obzirom da je to bio osmi mesec, da se mi vratimo nazad ku}i i deca }e po}i u {kolu. Medjutim, nije ispalo tako, nego ve} je po~eo, ne otvoreni rat, ali je po~eo na nama da se vr{i pritisak.

Dobro, vi ste tad bili u Beogradu?

- Ne, ja nisam bio tamo, ali vr{ili su pritisak na sina, da napusti, da be`i.

Kako je vr{en taj pritisak na sina?

- Na razne na~ine, govorili su da ima mitraljesko gnezdo na ku}i, da }e do}i i da }e mu minirati ku}u, pa tako, gde ti je otac, gde ti je majka, gde su ti deca, {to ne ide{, {ta radi{ tu? Sve je to bila smi{ljena politika da nateraju na nas strah, da napu{tamo na{e ku}e. Medjutim, sve se to vi{e pogor{avalo, a u moj stan koji sam imao u gradu tamo, u Osijeku, useli se jedan hrvatski vojnik, vojno lice, sa svojom porodicom. Obio je stan i uni{ao je unutra, tako da je on ostao u tom stanu. A sin je bio u svojoj ku}i, s obzirom da je imao svoju ku}u. Do njega je bila isto sme{tena neka njihova vojna jedinica, i tako da su njemu ti prijetili da su dobili obavijest da on na svom tavanu ima gore mitraljesko gnezdo da puca na hrvatsku vojsku, na hrvatsku miliciju, tako da je njemu pretila opasnost da ga odvedu negde i ubiju. I tako se on provla~io tamo sve do jedanaestog meseca 1991. godine i onda se spakovao sa `enom i dodje i on ovde u Beograd. Ali ja imam jo{ jednog sina koji je sa svojom `enom do{ao jo{ pre, u devetom mesecu,

krajem. Tako da smo ja i mojih devet članova porodice svi ovde izbegli u Beograd.

Znaš ti, i dva sina, troje unučiadi, dve snaje?

- Da, ja, dva sina, troje unučiadi, dve snaje. U Osijeku inače ostavili smo stan od 70 kvadrata u centru grada, imali smo dve kuće na sprat po 250 kvadrata svaka, u jednoj je živio jedan sin, u drugoj drugi, ja u svome stanu. Nad kućama imamo vlasništvo, to su naše privatne kuće. E, u međuvremenu, dok su oni došli u Beograd, moja sestra, starija žena koja nema porodice, nema nikog, ona je otišla u tu jednu našu kuću da je sačuva dok se mi ne vratimo, kad se mi vratimo da se uselimo unutra. U tome su došli te ustaške vlasti i rekli ajde bako, pakuj svoje stvari, izlazi iz kuće, mi ćemo tu našu jedinicu, naš vojnik tamo da smestimo. I tako je i bilo. Ona je morala da napusti našu kuću, u tu se kuću smestio vojnik tamo i taj je tamo celo vreme ovog rata i ratnih dejstava skroz bio u toj kući. Dok je u drugu kuću, drugog sina, smestila isto jedna njihova porodica, familija, koji su njih trojica bili u ratu, jedna hrvatska porodica smestila je u tu kuću. Kuće nisu poružene, stoje, e, tako da smo mi jednu kuću od tih prodali jednom Hrvatima tamo, prodali smo za vrlo male pare, takve kuće se prodaju po 250 hiljada maraka, a mi smo za nju dobili 80 000 maraka, tako da smo za te novce kupili sebi stan ovde u Beogradu.

Od čega živite u Beogradu?

- Pa, da vam kažem pravo, ja primam penziju, a moji sinovi ne rade nigde, oni žive ovde kao izbeglice i tako idu, snaja sprema po kućama, nekad radi kod privatnika, tako i sin ide kad gde treba raditi sa zidarima, nekad nešto, uglavnom živimo od svoje muke.

[ta radi drugi sin?

- Drugi sin isto tako. On je bio diplomirani ekonomista, sada radi na pijaci, preprodaje robu, izdržava od toga ženu sa detetom, sve dažbine koje se moraju plaćati, struju plaćamo, vodu.

Ajde, vi ste pretrpeli ustaški genocid. Svi su vam stradali, selo vam je uhapšeno, zapaljeno. Sad je došlo novi srpsko-hrvatski sukob, proglašene hrvatske države, tamo nove nezavisne, osakažena Jugoslavija, jel se moglo to sve izbjeći, zašto se to desilo 1991. godine?

- Pa ja mislim....to ne bih znao reći, ali verujem da je trebalo izbjeći rat, barem, ali zašto je to tako bilo, zašto su ljudi uključeni u rat, ja ne bih znao odgovoriti na to. Jer ja se politikom ne bavim, samo znam da je naš narod srpski koliko je živio u Hrvatskoj 700 000 naroda srpskoga, danas je sve to možda jedan mali broj, možda dve, tri hiljade da živi, drugo je sve napustilo svoja ognjišta i prebeglo širom Srbije, u druge države itd.

Sad je još samo ostalo u Istočnoj Slavoniji nešto Srba?

- Pod kontrolom UNTS, ova Istočna Slavonija po izgledu moglo bi se održati tamo, ali sad koliko vidim da nije baš ni tamo sve najbolje, ne znam.

Ja bih sad Savo, malo bih se vratio na ona pitanja u vezi sa položajem i držanjem Jevreja u Jasenovcu, zatoženika, jevrejskih zatoženika koji su u vrlo lošem svetlu prikazani od strane Tadžmana, zatim od nekog Prnjatovića koji je putao iz Jasenovca pa dao izjavu u Beogradu 1942. godine i drugih nekih izbeglica, pa bih vam postavio neka pitanja. Prvo, nešto smo razgovarali, jel po vama Jasenovac bio logor smrti ili radni logor?

- Ni u kom slučaju radni logor, to je bio logor smrti. Jer vi morate znati, to se i danas krije, i danas se to sakriva od javnosti, da je u logoru Jasenovcu 700 000 ljudi pobijeno.

Dobro, odakle vama baš takva cifra?

- E, to su podaci koji su sakupljeni posle rata, kad se popis vršio i tako je to došlo u javnost, tako da je u logoru svaki minut po jedan čovek ubijen.

Pošto vi nemate baš tačne cifre vidimo, vi imate samo vaša lična zapažanja. Na primer u svim tim radionicama i poljoprivrednim dobrima u normalno vreme u Jasenovcu koliko je moglo biti ljudi?

- Pa, normalno stanje koje je odr`avano, tu je bilo od 3,5 do ~etiri, najvi{e pet hiljada ljudi to je odr`avano konstantno.

E, sad, da li su u medjuvremenu tokom ove tri godine koliko ste vi bili, stalno dovodjeni transporti novih zato~enika, `ena, deca, mu{karaca, Srba?

- Znate {ta, ja mislim da nije bio jedan dan da nije neko doveden u Jasenovac u logor, a stanje je uvek bilo odr`avano isto.

Zna~i, ako uvek ostane isti broj u logoru, a stalno se dovodi, zna~i neko je morao biti ubijen.

- Sigurno, to je ~injeni~no stanje, mo`e se oti}i na lice mesta.

Ja ho}u da se vratim na ono {to ste vi videli. Vi ste videli da dovode transprot, jeste li videli vi{e tih transporta?

- Kako da nisam video. Na primer, za vreme ofanzive u Bosni, to su dolazili transporti svaki dan, dolazili su iz zbegova ljudi koji su do{li u logor, a najve}i deo tih ljudi nije uop{te do{ao u logor, jer su oni odmah odvedeni preko na gubili{tu u Gradini i tamo su likvidirani.

Zna~i, Jasenovac je, po vama, slu`io kao jedan punkt gde su dovodjeni zato~enici i bili ubijani, a stanje u logoru je ostalo nepromenjeno?

- Jedna razradjena dobra ma{inerija za uni{tenje srpskog, jevrejskog, ciganskog i ostalih naroda koji su tamo stradali.

Dalje pitanje, po toj Tudjmanovoj knjizi objavljenoj 1989. godine tvrdi se da je u rukama nekih jevrejskih logorskih du`nosnika uveliko bilo odabiranje, tj. izdvajanje zato~enika za likvidaciju. A delom ~ak i sama njena provedba. Da li znate za neki slu~aj da je neki jevrejski logorski du`nosnik u va{oj radionici ili bilo gde odredio ko }e biti odabran za likvidaciju?

- S obzirom da sam ja imao prvog mog grupnika Jevrejina u {umskoj grupi, za tog ~oveka mogu sve najbolje re}i, a nemam drugo {ta govoriti, jer je i on likvidiran s tom grupom. Zvao se in`enjer Polgar. On je meni u momentu kad sam trebalo da bilo na koji na~in - ili od bolesti ili na drugi nacin - da izgubim

Život on mi je pomogao sa još ostalim nekim ljudima da ostanem u baraci, da ne odem iz sela Kočarice u bolnicu a iz bolnice, jer to nije bila bolnica za lečenje, već je bila bolnica za sakupljanje bolesnika koji bi svaku noć bili odvođeni na ubijanje.

Ovako, šta mislite o izjavi, sad, ima jedan Vojislav Prnjatović bivši sekretar Trgovinske komore u Sarajevu, koji je bio u Jasenovcu od avgusta 1941. do marta 1942. pa je pušten sa trinaesticom i u Beograd dao jednu posebnu izjavu i u toj izjavi koju Tuđman vrlo koristi i citira, on kaže da su Jevreji u Jasenovcu prigrabili sva mesta važna u upravi logora? Da li su prigrabili i ako su bili na nekim važnijim mestima u radnim grupama zašto je to bilo tako?

- Ja mislim da se tu ne radi o nekakvom grabljenju, da su Jevreji prvi logoraši bili, za njim su dolazili Cigani, Srbi, svi drugi i da je od njih veći broj ljudi bio kvalifikovan, inženjeri, tehničari raznih struka i da su oni, ta svaka grupa je imala, na primer moja židovska grupa, imala je grupnika inženjera (umarstva i tako je u svakoj grupi bilo, i ako je bio Jevrej ali on je po struci bio postavljen.

A vi ste rekli u hemijskoj grupi je bio Hrvat Bakotić, u mesarnici u pekari su bili Srbi. Da, to ste rekli. Znači nije reč o prigrabljanju vlasti, nego je prva činjenica da su Jevreji prvi došli u logor, a druga činjenica da je među njima bilo puno stručnih ljudi. [šta mislite o izjavi Prnjatovića], koju Tuđman citira, da su Jevreji već to i stalno intrigirali protiv Srba. Da li znate za takav neki slučaj?

- Pa vidite, s obzirom da je taj Prnjatović boravio u vreme kad ja nisam bio u Jasenovcu, ali koliko ja znam za moje vreme ja to nisam na svojoj koži osetio.

U vaše vreme vi ne znate za slučaj da su Jevreji intrigirali protiv Srba?

- Ja ne znam.

Drugo, da li je istinito šta Prnjatović kaže, a Tuđman ga navodi, da ustaše imaju više poverenja u Jevreje? Da li je to istina?

- Ja ne znam zašto, ja mislim da je to njima bilo svejedno, jer svaki čovek koji je došao do Jasenovca, njemu je bilo osudjeno na smrt. Kakvo poverenje bi oni

mogli imati u Jevreja više nego u Srbina, Cigana. Mi smo za njih bili životinje, a ne ljudi, bez obzira na veru i naciju.

Treće, šta mislite o Prnjatovljevoj izjavi koju Tadjman citira da Srbi pored toga što stradavaju od ustaša, stradavaju u Jasenovcu i od Židova?

- Ne znam, ako taj gospodin zna neka kaže, ja za to ne znam. Ja mislim, ja sam vama prišao, da je u logoru bilo kačunjenih ustaša koji su radili da bi se dokazali, da bi ih njihov komandant Luburi pustio napolje. Ti su morali da rade određene radnje, oni su radili a koji nije to htio Luburi ih je pobio. Ali ja ovo ne znam.

Da li vam je nešto poznato u vezi tvrdnje jednog Cilige, to je bio neki komunistički funkcioner, koji je stalno menjao stranu, čas je bio na ruskoj, čas na zapadnoj, čas na nemačkoj, a taj Ciliga je u nekoj svojoj knjizi napisao, a Tadjman ga citira, da je uprava likvidacija u Gradini bila takodje poverena jednoj Židovskoj grupi i da su Židovi sudionici bili u likvidaciji Cigana u Jasenovcu. Da li ste o tome videli ili čuli nešto, šta znate o tome?

- Ja sam vama u prethodnom razgovoru govorio ko je bio u Gradini, koji su ljudi u Gradini radili, to su bili Cigani, Hrvati iz Like dovedeni sa svojim porodicama koji su smeteni u Gradini u srpske kuće i oni su to radili, a Židovi nikako to nisu radili. Ako taj koji to izjavljuje, Ciliga, možda je to u njegovo vreme bilo, ali u moje vreme to nije bilo.

Još je nešto taj Ciliga napisao a Tadjman ga navodi, da su Židovi u upravi logora uzimali inicijativu priprema i provociranja ne samo pojedinačnih nego i masovnih pokolja Židova, komunista, partizana i Srba?

- O tome ne bih govorio, to je laž, ja ne znam gde je taj gospodin Ciliga gde je on to rekao, ali ja bih njega pitao kako je on izašao iz logora. On je pušten, u Zagrebu je živeo slobodno, kakvu je on zaslugu dobio od ustaša da ga puste iz logora.

Evo, ~ujem da je taj Ciliga nedavno umro u 91. godini u Italiji i da su mu Tudjmanovi u Hrvatskoj odali veliku po~ast?

- Eto, vidite, da je to la`, ja ne poznajem tog ~oveka prvi put ~ujem o njemu, ali ja bih njega pitao i svakog takvog kako je on iza{ao iz logora, kakvu je on zaslugu dobio da iza{e kao Srbin iz logora.

Da li ste pro~itali izjavu takozvane trinaestorice koji su bili puteni na slobodu po{to je neka navodno medjunarodna komisija do{la da pregleda logor Jasenovac u prole}e 1942. godine, a to su uglavnom bili Nemci, Madjari, Bugari, ne{to iz Vatikana, Hrvatski crveni krst. Onda je posle toga njih trinaestoro pu{teno na slobodu i taj Prnjatovi} medju njima, onda su do{li u Beograd, okupirani Beograd, i onda su u Komesarijatu za izbeglice dali jednu izjavu zajedno, kolektivno, i u toj izjavi izmedju ostalog se ka`e slede}e: da su Jevreji iskori{ }avali polo`aje koje zauzimaju u upravi logora ~esto i na {tetu Srba?

- Ne znam, rekao sam vam pre, da su to mi{ljenja tih ljudi, kakve su oni zasluge imali da 1942. godine iza{u iz logora kad je najve}i pokolj srpskog naroda bio. Ne znam.

Zna~i, samim tim {to su pu{teni, to baca sumnju na njihove izjave. Drugo {to su rekli u toj izjavi jeste da su mnogi Jevreji vr{ili `alosnu ulogu denucianata i provokatora prema vama Srbima.

- Pa, ne znam, rekao sam to ve} napred, da ne znam, na mene nije niko.

Jeste li imali neke prijatelje medju @idovima u logoru ili sadruge?

- Pa jesam, pri~ao sam ve}, da su samnom radili u hemijskoj grupi, to su ljudi bili sa velikim razumevanjem, koji su i znali i hteli i mogli ako je trebalo pomo}i. Ovakve izjave mene ~ude.

Savo, da li bi na kraju jo{ ne{to rekli, ili da zaklju~imo na{ razgovor.

- Pa {ta imam, ja bih vama mogao da pri~am jo{ tri dana o tome, tri no}i i jo{ kad bih se ne~ega setio, svaki dan ima svoje doga{aje. O likvidacijama, o

ubijanju, o životu, o hrani, o spavanju, čak sam ja bio i u zvonari zatvoren. Zvonara je bila isto mučilište, istražni zatvor. Zgrada u kojoj su se nalazila zvonara opljačkanih srpskih crkava, zato se zvala Zvonara. To je bio zatvor sa kletama. Tu je radio Cividini, istražni sudija i on je oko sebe imao agente ustaške, koji su na primer osumnjičeni zatočnici. I ako vas tuče da ste vi komunisti, vi idete kod njega na ispitivanje, i tu se vrši ono što god im hoće, i oni smisle, paljenje, vadanje oči, šta ja znam. Mene su uhapsili 1944. godine, možda tamo deveti mesec, ali mislim avgust. Radili smo u hemijskoj radionici. I mi smo kuvali plavi kamen, galicu, s obzirom da je to bio primitivan rad, kako je to onda bilo, to se kuvalo i to se sipalo u jedne drvene bačve. Kad se ta materija skuva sa određenom kiselinom, bakrom, onda mi to sipamo u te bačve i taj se kristal navata po bačvama, ostane samo voda tu. Ja i još dvojica iz tih bačvi sipali smo vodu u kanal da možemo da obijemo taj plavi kamen. Međutim, naišao je ustaški oficir, zlikovac Alaga, to je čovek koji je jako poznat u logoru kao koljač i on je nepismen čovek bio sto posto, emigrant, čak je nosio emigrantske oznake, znači onaj ustaša pre raspada Jugoslavije, u Italiji je u emigraciji bio, i on je video da mi bacamo vodu. I šta mi to radimo, i nas trojicu preda se, i pravo u Zvonaru kod Cividinija. A tamo je jedan Branko radio koji je često puta dolazio kod nas u radionu, donosio tofove, čistiti odela od krvi, on je radio sa tim Cividinijem. Branko je bio slobodnjak, gospodin čovek, donosio je našim ženama krvava odela. Često je dolazio, tako da je on dosta poznavao našeg Antu Bakotića i ovaj je toliko bio slobodan i ode i potraži njega. Ustvari, Branko dodje kod našeg Antu Bakotića i kaže, šta je to kad su tvoje ljude doterali tamo u Zvonaru, u kletu. I sad mi čekamo šta će biti i mi tu provedemo taj dan, celu noć i sutradan još jednu noć. A u to vreme onda su baš imali likvidaciju tih Cigana koji su bili preko u Gradini, likvidirali su ih na graniku (napomena: dizalica na Savi), na fin našim su ih pozvali da im trebaju nešto i na kraju jednog po jednog poklali i poubijali. O tome sam čuo, čuo sam vrisku,

dreku. A Ante zamoli toga Branka, objasni mu {ta smo mi radili, a taj Alaga toliko je glup bio da je na nas i zaboravio, on je oti{ao na drugi posao. Tako da on po nas nije dolazio. Kad drugi dan, Branko ka`e meni, ajd ti napolje i ti, mene i tog manjeg, isto Jevrej je bio iz Sarajeva, Altarac, idite u radionu. A ne sme svu trojicu, da ne bi ovaj do{ao tra`iti i kazati pobogu ovaj ih je sve likvidirao, ne{to je tako zamislio o Lazi. I tako da je Laza jo{ sa~ekao domraka, kad dodje i on, oslobodili ga. Ante nas je izvukao.

A {ta ste sve videli u Zvonari za tih 48 sati?

- Pa ~ujte, ni{ta nisam mogao videti, bio sam zatvoren, samo sam ~uo ciku, dreku, zapomaganje, tu~enje. Pa ima toga, nisam vam pri~ao. Ja sam lance na nogama dva puta nosio. Pa, u to vreme sam radio u {umskoj grupi, a neki su utekli iz {umske grupe, i oni okuju nas sve koji idemo na vanjski rad. Tako da smo mi morali sa lancima raditi, se~i drva, preko onog granja hodati, skakati, tako da sam to nosio jedno 14 dana. A drugi put je taj gradjevinski in`enjer tobo`e kad je on utekao onda su ceo logor opkolili, tada su odabrali grupu za streljanje, a nas u celom logoru okovali i koji idu napolje i koji ne idu. Ima puno stvari koje se ne mogu za ovo kratko vreme ispri~ati.

[ta je bilo sa ona druga ~etiri sela, srpska va{a susedna sela, {ta se sa njima desilo?

- Isto, {to I sa na{im, a ovog rata su ta sela isto popaljena. U jedno se niko nije ni vratio (prim.: posle II svetskog rata), u drugo se vratilo jedno ~etiri pet porodica, ti se posle raselili, eto u na{e selo se najvi{e vratilo, jer su svi izginuli drugi. Jedno selo se zvalo Pau~je, jedno ^enkovo, jedno Borovik. U Pau~je se mo`da vratilo, tu je bila partizanska komanda, tu se vratilo jedno 50 porodica, a u ^enkovo se vratilo pet porodica, a u Borovik niko. Tu nikad nije obnovljen `ivot, ~ak su jedno selo potopili nekim jezerom da vi{e nikad ne postoji. Nabrdje ne postoji, tu je vojni poligon, jo{ Pau~je postoji.

[ta je sad sa va{im selom pod ovom sada{njom Republikom Hrvatskom?

- To selo sada ne postoji, sve je poru{eno jo{ 1963. godine zato {to je armija otkupila.

A {ta je sa selom Pau~jem?

- U Pau~ju `ivi jo{ tu i tamo neki narod, ali su se tu naselili, kako ja ~ujem, Hrvati iz Bosne, u te srpske ku}e. Neke su proterali, neki `ive tamo, ali malo ima Srba u tom kraju, to je oko Djakova. Ostali su neki me{ani brakovi ili dede i babe koje }e pomreti, drugih nema ni{ta. Ti krajevi osta}e bez Srba. Za deset godina tu ne}e biti Srba.

Savo, puno hvala.

Kraj